

A GÖRÖGORSZÁGI ÚT.

A magyar tanárok görögországi tanulmány-útjának részleteit a fővárosi és vidéki lapok hasábjai ismertették már; hátra van azonban ama benyomások kifejezése, melyek az útból mint általános eredmények s a középiskolai oktatásban értékesíthető kincsek lerakódtak. Mi jelentősége van e tanulmány-útnak középiskolai oktatásunkra s így közvetve nemzeti művelődésünkre nézve?

Nagyon jelentéktelennek látszik a kérdésnek ama szempontból való vizsgálata, mely a tanári találkozások és sűrűbb érintkezések meghonosítását szorgalmazza. Pedig én ezt nagy fontosságú problémának tekintem; csakhogy megoldását nem ott keresem, a hol eddig sokan szokták: nem a tanár-gyűlésekben, nem órához kötött programmszerű összejövetelekben, a melyek száraz fölolvásaikkal és feszes, többnyire meddő tanácskozásaikkal inkább dissolváló, mint vonzó és összetartó hatással vannak, hanem igenis barátságos összejövetelekben, a minőre a tanári congressusok kirándulásai részint alkalmat, részint ösztönt szolgáltatnak, és a társas utazásokban, mikor a fesztelen együttlét kevésbé korlátolt megbeszélései számos tanulással teljes eszmét nyújtanak a kölcsönös okulásra, s a hol mind az üresség, mind a valódi tartalmasság legjobban megtalálja a maga fölismerését és hallgatag méltatását; megismervén másokat, jobban fogjuk ismerni magunkat is, s azután az önismeret, saját gyengeségeink és fogyatkozásaink fölismerése számos pädagogiai és didaktikai hibát fog eltörölni a föld színéről.

A túlterhelés kérdése sokszor fölhangzik manapság nem csak a hivatott körökben, hanem, a hol kevésbé elfogulatlanul szoktak itélni, a gyermekei révén érdekelt közönség körében is. A szülők, a társadalom legtöbbször jogosulatlan fölajdulása, nem oly régen, megtalálta a maga leghelyesebb méltatását egyik napi lapunk hasábjain a tanulók közt egyre divatosabban föllépő öngyilkossági esetek okainak vizsgálatában. Nem lehet tagadni, hogy a túlterhelés nem pusztá beszéd és lárma, hanem valóban létező baj. Megvan az kisebb-nagyobb mértékben minden középiskolánknál.* Számtalanszor fölhangzik a kérdés, honnan sarjadzik az? Hibáztatjuk a tanítás rendszerét, az iskolai könyveket, szóval mindent, a mibe csak belekapaszzkodhatunk, elő- és lerántunk, s a világ minden kincseért sem ismernők el, hogy azzal tulajdonképen önmagunkat akarjuk fedezni.

* Mi erősen kételkedünk e «mumus» általános voltában. *A szerk.*

Megvallom őszintén, nem tudok egyetérteni azokkal, a kik még mindig a tanítás rendszerében keresik a túlterhelés okát. Vezető fonál akar az lenni, melynek követésében a tanárnak van legalább is annyira szabad keze, hogy a felelősség alól magát ki nem vonhatja. De a didaktikai tapasztaltság és ügyesség mellett itt is nagy szerepet játszik a tudományok tudománya, melynek sarkalatos tétele: „Γνώσις σεαυτὸν”. Vagy talán annyira bízhatunk csalhatatlanságunkban, hogy teljesen kizártnak tekinthetünk magunkból minden gyengeséget, eljárásunkból minden hibát? Ellenkezőleg, bizonyára szakadatlanul szükségünk van annak vizsgálatára, nem követelünk-e túlságosan sokat, nem hagyjuk-e nagyon magukra, fölösleges dolgokkal nem terheljük-e a ránk bízott gyenge, fokozatos fejlődést igénylő elméket, nem lazítjuk-e tanításunk összehangzó képeinek keretét, nem kockáztatjuk-e sikerét? Termékeny talajjal van dolgunk, mely minden hatás iránt fogékony. De az öntözés munkája elmaradhatatlan. A szárazság táplálásra képtelenné teszi talajunkat, kiöli veteményeinket. A folytonos elmélet, az ismereteknek száraz egymásra halmozása utoljára is elsorvasztja az ifjú elme nedvességét, kimeríti erejét, előli termő képességét. Életet kell önteni a tanításba, lelket az elvont ismeretanyagba; szem elé kell állítani s helyhez vagy képhez kötni minden abstractumot, s így tenni biztosabbá és tartósabbá az elme, könnyebbé a képzelet munkáját.

A görögországi tanulmány-út oly helyekre, olyan emlékekhez vezetete el Magyarország philologus tanárainak egy szerencésnek nevezhető töredékét, a hol és a melyek között egész pályafutásán, mindennapi iskolai és házi foglalkozásában mozognia kell. Mekkáját kereste föl és járta be, hogy föltalálja biztos alapját elvont ismereteinek; ott lelket szívott azokba, hogy igazán lelkesedve, lelkesíthessen velük; bejárta egy még ma is élő, sőt életrevaló nép hajdani fénykorának, nagy tetteinek színhelyeit, tanulmányozta emlékeit, melyeknek művészete minden nemzet művelődésének folytonos kútforrása s tápláléka volt, van és lesz. Az *Akropolis* nagy alkotásaival, a *Propylaion*okkal, az *Erechteion*nal, a *Parthenon*nal, *Athena Parthenos* fönséges templomával számtalanszor foglalkoztam; de sohasem birtam megérteni sem az *Akropolis* centrális értékét s a régi Athenben vitt fényes szerepét, sem a rajta emelt épületek fekvését, sem méreteik arányát. Holdvilágnál szemlélttem először. Nem a gigantikus nagyság az, a mi a szemlélőt leköti és rabjává teszi ilyen alkalommal, nem is a művészet ihletéssel teljes remekeinek csodálata, a melyeket a hold ábrándosan derengő fénye inkább sejtet mint föltár; hanem a helyhez, az egyes épület-maradványokhoz fűződő történelmi ismeretek sorozata, a barbár kezek munkájának látta, melyek az örök időkre szóló fényes alkotásokat, egy *Mnesikles* és *Iktinos* remek műveit, a hódító mérközés dicsőségének színvonalá alá süllyesztette: ez az, a mi a hold-

világnál szemlélő bámulatához a szem könnyecskéiben visszaverődő fényt ragyogtatja. A nappali szemlélet, melynek a leszállni készülő nap tud adni legszebb fénykörnyezetet, a csodák egyik legdicsebb csoportjával ismertet meg bennünket. A tanulni vágyó s a művészet remek alkotásain lelkesedni tudó lélek ott találja meg céljait célját; ott tudja meg, hogy a civilizált népek tudás után szomjazó férfiai nem pusztán időtöltés okáért időztek e romok környezetében, hanem azért, mert a bennük nyilvánuló művészet titkainak ellesésére, részletes kitanulmányozására évszázadok is kevésnek bizonyultak. A *Parthenon*nak, melyet a francziák sikertelenül próbáltak meg a legapróbb részletekig pontos méretekkel második kiadásban előállítani, csak legújabbban *Pentose* találta meg optikai correcturáját: olyan titok, melyet csak látva fog föl az ember. Kézelfogható módon próbálom megértetni *Iktinos* műfogását. Ha az ember a *Parthenon* bármelyik lépcső-menetén végig tekint, a másik végén állót körülbelül csak a térdétől kezdve fölfelé láthatja; az alsó lábszárát eltakarja a közepén emelkedő csekély domborodás, melyet szemmel láthatólag nem sülyedés vagy tetőnyomás idézett elő, — a mint eleinte hinni szerették volna, — hanem a művészi érzék.

Az út számos emlékét eleveníté föl classicus olvasmányainknak. Az „*infames scopuli*», az *Akroeraumia* messze uralkodó magassága s veszedelmes fekvése megérteti velünk, miért féltek tőle hajdan az ott gyakori viharok miatt a hajósok. *Kerkyra* (Corfu) szigetén, nem messze a mai *Corfu* városához, a *Kressida*-patak torkolatánál vélik azt a helyet, a hol a szélvész *Odysszeust* a partra vetette, s a phaiak király leányával, *Nausikaával* s nőkisérőivel találkozott. Nem messze onnan, a *Kalikiopulo* öböl végében, egy kis szigetet a nép *Odysszeus* hajójának tart, melyet *Poseidon* haragjában kővé változtatott. Az olasz úgy is hívja a szigetet: *Scoglio di Ulisse*. *Ithaka* mellett éjfél tájban haladtunk el, de azért legalább hegyeinek sötét alakjára ugyancsak meregettük szemünket, *Olympia*, *Nemea*, *Argos*, *Mykenai*, *Korinthos*, az öböl és a szoros (többé már nem szoros), az új csatorna műve, a *Parnassos* itt-ott még akkor is hóval födött gerinczével, a peloponnesosi oldalról majd hasonló magasságban meredező *Olonos* (*Erymanthos*), *Eleusis*, *Salamis*, *Aigina*, a régi Athen helye és fennmaradt emlékei, *Kolonos Hippios*, a *Kephissos*, a *Peiraeus*, *Chios*, *Lesbos*, *Lemnos* s nagyobb távolban a *Samothrake* látása mind megannyi erős támasztéka tanulmányainknak s tanító munkánknak. A kis *Tenedos* is ott szegyenkezett — átellenben a tengerparttól körülbelül 2—3 mérföldnyi távolságban meredező *Ida* hegyével, — szerényen meglapulva a többi magas sziklakkal borított szigetek között, mintha még most is restellené Trójával szemben játszott áruló szerepét; ott már minden szem és messzelátó Tróját, az ásatások színhelyét, kereste; de csak később tűnt föl a távolban, miután már *Jeni-Schehr* (a

régi *Sigeion*) és *Kum-Kaleh* közt az *Achilles* s a körülbelül 250 lépésnyire beljebb látszó *Patroklos-tumulust* elhaladtuk s a *Hellespontosba* kanyarodva épen a *Skamander* torkolatát lestük. *Abydos* (ma: *Nagara-Kalesi*) következett, a honnan *Xerxes* híres két hídja vezetett át a thrák partra. Már erősen alkonyodott, mikor *Lampsakossal* szemben fürkész-tük, ki messzelátóval, ki szabad szemmel az *Aigos-potamos* torkolatát, a hol 405-ben Kr. e. *Lysander* az atheni hajóhadat megsemmisítette. Elmerengtünk az ó-kor legnagyobb háborújának, a majd 30 évig folyt ú. n. *peloponnesosi* háborúnak emlékein. De ki győzné az érdekesnél érdekesebb helyek és emlékek tengerét kimeríteni! Az olympiai Múzeum *Praxiteles* *Hermes*-szobrával, az akropolisi és atheni Múzeum s a Polytechnikum, a konstantinápolyi Múzeum bő anyagot szolgáltatnak a művészet-történeti tanulmányok kikerekítéséhez. Az atheni Akadémia, pentelei márványból ó-görög stílusban építve, különösen nagy termének vászonfestményeivel (*Griepenkerltől*) kínálkozik tanulságos eszközül a görög mythologia főbb alakjainak bemutatására. A képek tárgyát a *Prometheus-monda* szolgáltatta. Az első képen *Themis* föltárja fiának, *Prometheus*nak, az ő s az egész világ sorsát. A másodikon *Prometheus* *Athena* segítségével meggyújtja fáklyáját. A harmadikon *Prometheus* ugyancsak *Athena* segítségével, *Epimetheus* intése ellenére embert alkot s fáklyája lángjával életet ad neki. A negyedik, a bejáratnál szemben levő nagy festmény, *Zeus*nak a titanokkal való küzdelmét ábrázolja, melyben még *Prometheus* támogatja. Az ötödiken *Prometheus* átnyújtja az embereknek az *Olymposról* lopott tüzet. A hatodikon a *Kaukasoshoz* lánczolt *Prometheus* arczáról kegyetlen gyötrelmek tükröződnek vissza, a mint egy keselyű mellét szaggatja; mellette a siránkozó *Okeanidák* láthatók. A hetediken *Herakles* megszabadítja *Prometheust* bilincseitől. A nyolczadik, a bejárat fölött levő nagy festményen az *Olymposra*, *Zeus* trónja elé vezeti, melynek díszes környezetét az *Olympos* istenein és istennőin kívül a *Charisok*, *Nymphák* és *Múzsák* teszik. A trón előtt a *Moirák* teljesítik az emberi élet kezdetét, folyását és határát megszabó végzetes munkájukat; ettől két oldalt pedig, valamivel alantabb fekvésben, egyfelől *Hades* és *Persephone* képével az alvilág, másfelől *Poseidon*nal és környezetével a tenger birodalma van ábrázolva.

E festmények egyes bemutatásával egy pár óra alatt megismertethetjük tanítványainkkal a mythologia főbb alakjait, és — a mit éveken át buzgó lelkesedéssel sem érhetünk el — világossá tehetjük előttük az *Olympos* urának fönségét és hatalma rettenetes nagyságát, melynek *Pheidias* halhatatlan becsű szobor-művében oly mesteri kifejezést adott. Kár, hogy e festmények fényképei, melyek *Dimitrios* műtermében már ott létünkör készülöben voltak, a kedvezőtlen háttér miatt nem ígérkeznek elég tisztáknak.

A nemzeties oktatásra és nevelésre nézve szintén nagyfontosságú, sőt nélkülözhetetlen idegen népek, szokások és viszonyok ismerete. A *nemzeti genius* fogalma nem a hasonlók, hanem a különbözők közt domborodik ki a maga valóságában; és csak annak biztos vezetése mellett tudjuk nevelésünk és oktatásunk göröngyös munkájában a nemzeti momentumokat mindenben kiemelni s azok uralkodó szerepét biztosítani.

A tanárvilágban a külföldi utazások, minthogy a szerzett ismeretek továbbközlésre számíthatnak, kétszeres fontosságúak. Az emberi szellem rétegei a könyv leveleihez hasonlíthatók. Mikor gondolkozunk, elmélkedünk, csak magunk olvasunk belőle; de mikor beszélünk, akkor már mással is közöljük tartalmát. E könyv lapjai gazdagodtak a görögországi út dús látnivalóin, s az élet változatos viszonyai közt sokféle módon értékesíthetők. De a szellem kincsei, ha nem közöltetnének, hasonlók volnának az olyan könyvhöz, mely örökre zárva van. Csak a közlés az a mód, mely a szellem kincseit kamatoztatni és növeszteni képes; csak azáltal válik a magán kincs az egész emberiség közkincsévé. Az ismeretek továbbadása annyi, mint a tőke kamatoztatása s a kamatoknak a tőkéhez csatolása: az elődök ránk hagyott tudására, fölfedezéseire az utódok tovább építhetnek; de az elhallgatott ismeretek az emberi művelődésre nézve semmi befolyást sem gyakorolnak s birtokosukkal együtt sírba szállanak.

(Arad.)

CSERÉP JÓZSEF.

IRODALOM.

A Magyar Nemzeti Irodalomtörténet. Vázlat irodalomtörténeti szemelvényekkel. Tanító-, tanítónőképző-intézetek, felsőbb leányiskolák számára és magánhasználatra összeállította Katinszky Géza. 3-ik javított és bővített kiadás. Budapest 1893. Lauffer Vilmos kiadása. Ára?

E könyv a maga tantárgyával szorgalmasan és buzgón foglalkozó tanár munkája, a mely — ha kivált a nagyszámú és jól megválogatott szemelvényeket tekintjük — kellő vezetés mellett eléggé tájékoztathatja irodalmunkban azokat a növendékeket, a kiknek számára írva van. Magántanulásra már kevésbé lehet biztos kalauz, mert sajátos *szervezete* a benne foglalt elméleti anyagot meglehetősen szélesebbé teszi. Könyvben, még ha iskolai könyv is az, nem tartom helyesnek az irodalomtörténet és szemelvények oly összevegyítését, a mint itt találjuk; mert ez a berendezés megnehezíti az áttekinthetőséget. A tanító eljárása (methodusa) igen helyes, ha ezt az utat követi, de ez megeshetik a könyvnek ilyen beosztása nélkül is. A szerkezetről szólva, meg kell említenem